

Több mint tábor, gyermeki nézet

**König-Görögh Dóra – Havas Hajnalka – Bárdi Árpád – Gyimóthy Gergely
Károli Gáspár Református Egyetem Pedagógiai Kar, Nagykovács**

Bevezetés

A mindenki számára szembetűnő társadalmi változás, fejlődés az ingergazdagsága okán is kihívást jelenthet az embereknek. Esetleg többen gondolhatjuk, hogy általánosan a digitális kultúrát, az okoseszközök használatával kialakult „élettempót” nem vagy csak mérsékelten kívánjuk követni, elutasítva ezzel a tompított és gyérített valódi személyes kontaktusok számát. A szakemberek is hangsúlyozzák az online tér használatával szembeni személyes kapcsolatépítés és valódi közösségalkotás alternatíváit, melynek kitűnő színterei a (sport)táborok. A megfelelően kialakított szabályok, a – lakóhelytől eltérő – táborhelyszín garantálja a gyermek újszerű élményszerzését, a megszokottól való eltérés izgalma további érdeklődés motiválója lehet (Lehoczky 1999). Egy bentlakásos, természetközeli tábornál a résztvevők közvetlen tapasztalás útján szereznek információt az őket körülvevő világról, hiszen érdeklődést vált ki az érzékszerveket együttesen stimuláló ingerhatás (Victor 2003). Több vizsgálat (Balmford et al. 2002; Bebbington 2005; Louv 2008; Bárdi 2015) számol be arról, hogy korunk gyermekkorosztálya kevésbé ismeri és érti a körülöttünk lévő természeti környezetet, míg a virtuális tér szereplőit annál inkább közel érzi magához. A szerzők vélelmezik, hogy a gyermekek testi, lelki és szociális jólléti állapotának eléréséhez a jelenleginél általánosan több szabadban végzett mozgás szükséges. Jelen tanulmányban bemutatásra kerül az okoseszközök korlátozott használatát engedélyező sporttáborban szerzett kisiskolás korú gyermek élménypasztalata.

1. Szakirodalmi áttekintés

1.1. Virtuális tér hatásai

Napjainkban a generációk megnevezése és meghatározása, egymáshoz hasonlítása, karakteres jegyeinek megragadása is épp az internethez kapcsolódás viszonylatában történik. Nem véletlen ez, hisz a fiatalok, de már a gyerekek körében is általánossá vált az internethasználat, az eszközök birtoklása és kezelése.

Azon gyermekek számára, akik a számítógép, internet mellett nőttek fel, ez a világ a "természetes". Őket digitális bennszülöttként aposztrofálja a szakirodalom (Berényi 2015). Egész életükben folyamatosan jelen van – és várhatóan lesz – a számítógép, becsülhetően idejük 80%-át töltik digitális eszközökkel. Mobilak, hisz megszokták és kifejezetten szeretik a mobil eszközök használatát. Rengeteg rövid üzenetet küldenek, az okostelefonokkal gyorsan tudnak az interneten keresztül kommunikálni egymással. Esetükben a tanulás, a szórakozás, a kapcsolattartás egyre inkább összefonódik (Berényi 2015).

Berényi (2015) klinikai tapasztalatai szerint vannak olyan netfüggések, amelyek nem tartósak, és általában maguktól megoldódnak. Maga az online jelenlét vagy egy adott élethelyzetben megjelenő kiüresedés adhat okot arra, hogy valaki intenzívebben bevonódjon. A kezdeti eufóriát egy idő után felválthatja a hiányérzet, mert a virtuális kapcsolatok és tartalmak nem okoznak már elégedettségérzést (Berényi 2015). Azonban az internet legaddiktívabb területe a szociális aspektusú alkalmazások köre, ezek segítségével lehet tüstént másokkal kapcsolatba lépni. Kijelenthető, hogy az interaktív megoldások okozzák a legnagyobb függőséget, mint a chat, online játék, közösségi oldalak.

Berényi (2015) megfigyelései szerint az internetfüggőség nagyobb eséllyel bekövetkezik, ha a gyermekek depressziósak, ellenséges érzelműek, figyelemhiányos hiperaktív zavarban (ADHD) vagy szociális fóbiában szenvednek.

A táborozási programokkal jellemzően a digitális eszközök túlzott használatától mentes elfoglaltságot biztosítunk a gyermekek számára, mindez eredményezheti az eszközhasználat iránti függőségek kontrolláltabb kezelését, illetve idejekorán történő megelőzését.

1.2. Természethiány-zavar

Richard Louv (2008) *Last child in the woods* című művében értekezik a természethiány-zavar fogalmáról. Louv leírása szerint elsősorban a városi környezetben szocializálódó gyerekeket érinti a beszűkült vagy már megszűnő természettel való kontaktusuk. A természeti élményhiánynak számos következménye van, mint az érzékszervek eltompulása és a fókuszált figyelemre való képtelenség (Bárdi 2015).

A természethiány nemcsak azt jelentheti, hogy a gyermek nem tölt elegendő időt a természetben, hanem a megváltozott természetkapcsolatáról is tanúskodik (Varga–Neumayer 2019). A demográfiai sajátosságoknak köszönhetően a gyermekek jelentős hányada városi környezetben nő fel, így a természetet többnyire valamilyen közegen, mint televízió, világháló, tantermi oktatás, könyvek vagy másik személy által, közvetítve ismeri meg (Bárdi 2015). Mindez probléma, hiszen a természet közvetlen megismerése közben szerezhető egyéb ingerek együttesen nem váltanak ki érzékszervi recepciót (Bárdi 2015).

A gyermekek körében népszerűbb a géppel, okoseszközzel való játék, mint a természetben való szabad játék, s ebből következik, hogy egyre kevesebb időt töltenek kint a szabadban; ezt a rendszertelenséget mondhatjuk a második változásnak a gyermek-természet kapcsolatban (Bárdi 2015). Clements (2004) szerint azért töltenek kevesebb időt a gyermekek a szabadban, mert a szülők féltik gyermekeiket a romló közbiztonsági állapotok miatt, ám a szülők kapacitásuk hiányában képtelenek tartós elfoglaltságot biztosítani, ezért a gyermekek okoseszközök „társaságában” töltik szabadidejük meghatározó részét.

A természethiány egyik következménye, hogy a gyermekek jobban ismerik a virtuális világ lényeit, mint a valós természeti lényeket (Balmford et al. 2002; Bebbington 2005), nem számolva azzal, hogy a kevesebb szabadban végzett mozgás következménye az elhízás és a túlsúlyosság, ugyancsak növelve a lelki és mentális problémák rizikófaktorát, mindezen túl egyre kevesebb valós baráti kapcsolatot tudnak működtetni (Bárdi 2015). Kutatások eredményei alapján kijelenthető, hogy a figyelemzavaros gyermekek könnyebben tudnak koncentrálni a természetben végezhető feladataikra, mint a benti tevékenységeikre; a gyenge önfegyelmű, hiperaktív gyermekek is könnyebben megbirkóznak a szorongással és stresszel, ha van kapcsolatuk a természettel (Faber et al. 2001; Kuo–Taylor 2004; Szabó 2008). A természethiány globális következménye lehet a környezet- és természetvédelem iránti fogékonyság csökkenése (Bárdi 2015), hiszen megalapozott eredmények bizonyítják a 11 éves kor alatt szerzett természeti élmények és a felnőttkori természetvédő hozzáállás pozitív korrelációját (Wells–Lekies 2006).

Összességében elmondhatjuk, hogy változtatni érdemes a természeti környezetet nélkülöző hozzáálláson: mindez megtehető séták, kirándulások, sportolás, szabadtéri játékok, erdei iskolai programok, tanósvények vagy különböző táborok során.

1.3. Mozgásszegény életmód

A testmozgás pozitív hatásait már számos kutatás, tudományos vizsgálat alátámasztotta (Boros et al. 2018; Guthold 2018; Gyömbér–Kovács–Ruzits 2016). A feltárt adatok és módszertani javaslatok sem eredményeztek összességében jelentős változást a magyar lakosság körében, sajnos

nem érzékelhető jelentős pozitív változás a rendszeres sportolás és testmozgás tekintetében. Európai Unió országokban, jelesen Finnországban, Svédországban, Dániában, Ausztriában, Írországban, Hollandiában, Franciaországban, Belgiumban 60–90% fölötti sportolási arányt mutattak ki az össznépeességre vetítve (Hartmann–Tews 2006; Scheerder et al. 2005). Ugyanezen arányszám Magyarországon szerényebb, ráadásul az ifjúságra kivetítve csupán 18–33% értéktartományban mozog (Hartmann-Tews 2006; Perényi 2010; Gál 2008). Perényi (2011) felhívja a figyelmet egy paradoxonra, amely szerint Magyarország nemzetközi sportsikereket tekintve jó helyen áll, míg a népesség sportolási tevékenysége terén az Európai Unió országai sorában sereghajtó pozíciót foglal el. Ebből azt a következtetést vonhatjuk le, hogy az egészséges életmód egyik alapvető eleme, a rendszeres mozgás sajnálatos módon nem illeszkedett be a magyar fiatalok életviteli rutinjába (Perényi 2011). Vélelmezhető, hogy a magyar fiatalok sporttattitúdját, a mozgás iránti szeretetét már kisiskolás korban érdemes megalapozni az iskolai testneveléssel, egyesületben történő sportolással, természetben végzett szabadjátékkal vagy akár sporttáborokkal.

2. Módszertan

Ebben a fejezetben a vizsgálatunk hipotetikus kérdéseit vetjük fel, a probléma megoldására alkalmazott módszert, illetve a vizsgálati alanyokat mutatjuk be.

Jelen vizsgálatunk része egy összetett kutatási programnak, melyben fő feladat a magyarországi táboroztatási szokások feltérképezése. A vizsgálatokkal szeretnénk feltárni a táborozási és táboroztatási hipotézisekkel kapcsolatos szülői, gyermeki és pedagógusi véleményt. A korábban elvégzett fókuszcsoporthoz kérdőívvel válaszokat kaptunk a táboroztatás szülői aspektusaira (König–Görög–Bárdi–Gyimóthy 2022), ebben a tanulmányban pedig a gyermekek nézeteit állítottuk középpontba, perspektivikusan látva a jövőben még kutatható pedagógusok véleményét is. A pilot-vizsgálatok eredményeit összesítve távlati célunk továbbá egy átfogó kérdőív összeállítása, amely segítségével több vizsgálati személy érhető el, ezáltal számottevően több információ gyűjthető be a magyar lakosság táborozási szokásairól.

2.1. Kutatási kérdések

A tábor fogalma alatt a szakirodalom a bentlakásos táborokat érti, amely legalább öt napot ölel fel, ezáltal önkiszolgálást igényel a résztvevőktől, egyfajta rekreációs, közösségi tevékenység (Révész 2015). Ezek alapján fogalmazódhat meg a kérdés, hogy a gyermekek tisztaban vannak-e az „ottalvós” tábor velejáráival, kiváltképpen a bentlakásos jelleggel? Milyen elvárásaik lehetnek összességében egy ilyen táborral szemben? Képesek-e együttműködni okoseszközök használatának korlátozásában a tábor időszakára, annak érdekében, hogy gazdagodhassanak új „természetes” élményekkel. A tanulmány célja megmutatni, hogy ma is van igény a bentlakásos táborokra. Tapasztalat alapján, ha jól felépített, alaposan megszervezett egy ilyen tábor, akkor a gyermekek jól érzik benne magukat, élvezhetik a „máshol-élményt”, szociálisan fejlődhetnek, és felfedezhetik a valós (virtuálison kívüli) világot, nem okozhat gondot, hogy az okoseszközök használata nem engedélyezett. Jelen kutatás célja az említett kérdések megválaszolása tudományos keretek között.

2.2. Vizsgálati minta

Jelen felmérésünkben azokat a gyermekeket szerepeltetjük, akik részt vettek 2022. június 20–24. között a Kézisuli Utánpótlás Alapítvány nyári velencei sporttáborában. A résztvevők száma 19 fő volt, 4 lány és 15 fiú. A tábor kisiskolás korú, általános iskola alsó tagozatos tanulók számára volt elérhető, ennek megfelelően 7-11 éves korú gyermekek vettek részt a táborban. Három felnőtt segítette szervezéssel és felügyelet biztosításával a tábori életet.

Életkor	Létszám
6-7 éves	1 fő
8-9 éves	14 fő
10-11 éves	4 fő

1. ábra: A táborozók életkori eloszlása
Forrás: saját szerkesztés

Gondolva a későbbi elemzésekre fontos szempontnak tartottuk a felmérés során a résztvevő korábbi bentlakásos táborban szerzett tapasztalatait. Hét főnek első, hat főnek a második (megjegyezve azt, hogy 2021-ben ugyanebben a táborban vett részt), három főnek a harmadik és szintén három főnek a sokadik „ottalvós” tábora volt a 2022-es sporttábor. A kérdésekre kapott válaszokból kiderül, hogy az otthoni alvási szokásaikat tekintve egyikük sem alszik a szüleivel közös ágyban, 15%-uk viszont a szülőkkel egy szobában alszik, 32%-uk külön szobával rendelkezik, és 53% a testvérével, testvéreivel alszik közös szobában.

Ismert, hogy minden táborozó vett már részt korábban sporttáborban, noha ezek többnyire napközis, „hazajárós” táborok voltak. Kedvelt sporttáboraik a kézilabdás, labdarúgó- és úszótáborok, de egy-egy főnél megjelent a szánkó-, kajak- és atlétikatábor is.

2.3. Vizsgálati helyszín

A tábor 2022. június 20–24. között került megrendezésre a Velencei Diák és Sporttáborban, amelynek befogadó képessége 194 fő; 22 darab faház és egy kőház található a telephelyen. A területen egy rekortán foci- és kosárlabdapálya, kültéri kondi, strandröplabdapálya, egy féltetős foglalkoztató és két fedett foglalkoztató várja a táborozókat Biztosított a napi háromszori fő étkezés, amelyet a szervezők kisebb étkezésekkel egészítenek ki, mint tízórai és uzsonnai étkezés. A tervezett napirend az alábbi programpontokat követte:

- 7.30: ébresztő
- 8.15–8.45: reggeli
- 9.15–10.30: edzés
- 10.30–10.45: tízórai
- 10.45–11.30: szabadjáték
- 11.30–13.15: ebéd
- 13.15–14.15: csendes pihenő, telefonálás a szülőkkel
- 14.15–14.45: séta a partra
- 14.45–16.00: pancsolás a Velencei-tónál, közben folyamatos uzsonnázás
- 16.00–16.30: séta vissza táborba
- 16.30–16.50: készülődés az edzésre
- 16.50–18.00: edzés
- 18.00–18.30: vacsora
- 18.30–19.30: közös tábori játékok
- 19.30–20.00: készülődés a lefekvéshez (zuhany, fogmosás...)
- 21.00: takarodó

A szervezők táboroztatási filozófiájának megfelelően a gyermekek okoseszközeiket a helyszínre érkezéskor leadták, majd délutánonként kapták vissza 15-20 perc erejéig, azzal a céllal,

hogy kapcsolatot teremthessenek szülőkkel, hozzátartozóikkal. Ezt követően ismét leadták a szervezőknek digitális okoseszközeiket, így garantált volt a tábori programok alatti „kütyümentesítés”.

2.4. Vizsgálati módszer

Kutatásunkhoz Dúll (2006) módszere alapján interjú alkalmaztunk, ezáltal biztosítva az információgyűjtés leíró, bejósoló célját. Az önbeszámolás módszer lényege az interjúalany véleményének, képzeteinek feltárása, ahol a kérdező közvetlenül teszi fel a kérdéseket a megkérdezettnek, s így verbális kommunikáció zajlik a résztvevők között (Dúll 2006), szem előtt tartva mindvégig az anonimitást, az információ bizalmas kezelését és az adatok közléséhez való szülői hozzájárulást.

A vizsgálati minta életkori sajátosságaiból kiindulva a félig strukturált interjú típusát alkalmaztuk, amely egy koncentrált beszélgetés: a felmérést végző irányított kérdésekkel készül, amelyekhez közbülső kérdéseket is beilleszthet, illetve a kérdések sorrendjén is változtathat (Lengyelne–Tóvári 2001). A kérdező viselkedését tekintve lágy interjú alkalmaztunk, ennek célja a kérdezett alany nyitott attitűdjének megteremtése (Lengyelne–Tóvári 2001).

Az interjúban a fő kérdések az aktuális táborra vonatkoztak, míg a kiegészítő kérdésekkel az objektív adatokat gyűjtöttünk be a vizsgált személyekről, demográfiai kérdések formájában. A vizsgálat során többnyire nyílt kérdéseket alkalmaztunk, hogy a gyermekek el tudják mondani saját véleményüket, míg a tábori értékelésnél osztályozniuk kellett a felmérés által felsorolt pontokat.

Interjú kérdései:

- Nemed, életkorod?
- Hányadik „ottalvós” táborod ez a tábor, amiben most vagyunk?
- Kivel alszol otthon?
- Milyen sporttáborban voltál már?
- Mit vártál a tábortól? Teljesült-e? Ha nem, mit gondolsz, miért nem?
- Mennyire vagy elégedett: az étellel, a pedagógusokkal, a szabadprogrammal (játékkal), az edzésekkel?
- Van otthon tévé? Ha igen, mennyi időt töltesz naponta tévé nézéssel?
- Otthon okoseszközt használ-e? Ha igen, akkor mire használod? Naponta mennyi ideig használod?
- Ha tehetnéd, a mozgást vagy a kütyüzést választanád?
- Mivel töltöd szívesen a szabadidődet?
- Melyik volt a tábor legjobb része?
- Mit javasolnál, mit tegyünk máshogy, hogy jobb legyen a tábor, hogy jobban érezd magad?

Az interjúk felvételére a tábor utolsó előtti napján került sor.

2.5. Anyagfeldolgozás módszere

A demográfiai adatok feldolgozásához leíró statisztikát alkalmaztunk, míg a kvalitatív kutatás eredményeihez a megfigyelést, rendszerezést és csoportosítást használtuk. A kutatásban nem számszerűsített adatokkal dolgozunk, szemantikai tartalomelemzést végeztünk, annak részeként a kijelentésanalízisre összpontosítottunk, feltárva az esetlegesen ismétlődő jellemzők előfordulásának gyakoriságát (Majoros 2004). Az eredményeinket továbbá alapstatisztikai

számításokkal részleteztük, illetve táblázatokkal szemléltettük. Az elemzés bemutató, leíró jellegű, amelynek egyben távlati célja a meghatározott fókuszpontok felállítása.

3. Eredmények

3.1. Tábor értékelése

Míg 18 fő a táborral szembeni elvárásaként támasztotta, hogy érezze jól magát a tábor ideje alatt, addig 1 fő nem fogalmazott meg elvárásokat. Többen hangsúlyozták várakozásukat a közös játékok, a kézilabdasporthoz való gyakorlása és a baráti kapcsolatok kialakítása érdekében. 100%-ban elégedettek voltak a gyermekek a táborral, amely a várakozásokat igazolta.

A táborozók (1-5) skálán az alábbi osztályzatokat adták:

- étel: 4
- pedagógusok: 4,74
- szabadprogram, játék: 4,95
- edzések: 5.

47% szerint a tábor legkiemelkedőbb élménye a strandolás volt, egy fő jelölte legmeghatározóbb élményeként a parton folytatott homokozást. 21% a táborúthoz kötötte a legkellemesebb élményemlékét, megemlítve a tűzrakást és a pillecukor-sütögetést. 32% pedig mindezeketől eltérő programot emelt ki: fagyizás, kártyázás, számháború, homokban végzett edzés, szabadjáték.

A tábor javítási potenciáljára irányuló kérdésekre a gyermekek 47%-a azt válaszolta: „minden jó úgy, ahogy van”. A jövőre nézve az ételmenüben foglaltak meg kívánságokat, jelezték igényüket légkondicionált szobákban történő elszállásolásra, de a strandolás időtartamának meghosszabbítását, táborúthoz való alkalmainak növelését, valamint a későbbi takarodó időpontját is pozitívan fogadnák a későbbiekben.

3.2. Otthoni szokások (digitális eszközök használata)

A digitális eszközök használatát feltáró kérdésekre válaszként látjuk, hogy egy fő kivételével minden gyermek otthonában adott a televízió, továbbá a felmérés tanúsága szerint 79%-uk naponta két óránál kevesebbet tölt tévé nézéssel.

A gyermekek 40%-a nem rendelkezik saját okoseszközzel, 60%-uk a felsorolás alapján lappal, PC-vel, tablettel, telefonnal és okosórával, amelyet naponta 1-2 órát használnak. Az okoseszközök alkalmazásainak használatára irányuló kérdésre a válaszadók 67%-a első helyen jelölte meg a játékokat, emellett a Youtube-csatornát, a zenehallgatást, a barátokkal és szülőkkel való kapcsolattartást, illetve egy-egy fő a tanulást segítő alkalmazásokat is megnevezte.

A megkérdezettek 78%-a a digitális okoseszközökkel eltöltött idő helyett egyértelműen a mozgást választaná, 11%-a baráti társasághoz kötné, és 5%-a az időjárástól tette függővé a virtuális tér testmozgásra történő lecserélését.

Az otthoni szabadidő eltöltésénél a gyermekek 44%-ánál jellemző a társasjátékkal, kártyázással, legózással és zenehallgatással való kikapcsolódás. 28%-a a sportolást emelte ki, nevesül a labdarúgást, kosárlabdázást, kerékpározást, túrázást és a játszótéri mozgást. Csak 14% jelölte meg a telefonozást és 14% a barátokkal együtt szórakozást.

Összegzés

A gyermekek a lakóhelytől eltérő táborhelyszínt tényleg pozitív élményként éltek meg (Lehoczky 1999), hiszen 100% jól érezte magát a táborban, elégedett volt úgy, hogy korlátozódott az okoseszköz-használatuk, s a nap végén nem az otthonaikban dolgozták fel a tábori élményeket.

A résztvevők a vízparti környezetet értékelték a leginkább, de a szabadjátékok programjai is örömteli élményt nyújtottak számukra. A táborok kötelező kelléke, a tábortűz meghatározó emlékeket hagyott bennük, kiemelve az élvezetet jelentő közös tűzrakást, valamint a pillecukor-sütögetést, a tábortűz melletti közös mesélést, beszélgetést és végül a tűzoltást. Ezek a közösen átélt élmények növelték a csoporthoz, közösséghez való tartozás érzését, élményszerűségét.

A táboroztatók nagy öröme a gyermekek kevés kritikát fogalmaztak meg a tábor programkínálatával, annak kivitelezésével kapcsolatban. Megállapították, hogy a szálláshely komfortfokozatának növelése, az étlap tervezése a táborszervezés szakmai felelőségét nem közvetlenül érintik.

A tanulmányból kiderül, hogy a kisiskoláskorban lévő gyermekek hétköznapi életében már napi szinten jelen vannak a különböző okoseszközök, sőt azokat aktívan használják. Tudatos pedagógiai elhatározás alapján „eszközök” nélkül is játszanak a gyermekek, kapcsolatot teremtenek társaikkal. A vizsgált korosztályban az eszközhasználat korlátozása még nem okoz ellenállást. Kijelenthetjük, hogy mértékkel elfogadható a gyermekek részéről az online tér alkalmazása, azonban fontosnak tartjuk a digitális okoseszközök észszerű korlátozását, konstruktív használatukra irányuló szabályok bevezetését. Ahhoz, hogy a virtuális és a természetes környezet egyensúlyban legyen a gyermek életében, a szülő és a pedagógus részéről következetességre van szükség. Hangsúlyozzuk, hogy a gyermekek nevelésében nélkülözhetetlen a természetben töltött idő pozitív hatásainak megtapasztalása, hiszen így biztosítható felnőttkorban a természeti környezet iránti kötődése, szeretete és oltalmazó tevékenysége.

Irodalom

- Balmford, A.–Clegg, L.–Coulson, T.–Taylor, J. 2002. Why Conservationists Should Heed Pokémon. *Science*. 295(5564): 2367–2367.
- Bárdi Á. 2015. *A tanösvények szerepe a kisiskolások környezeti nevelésében*. Doktori (PhD) értekezés. Budapest: ELTE-PPK NDI.
- Bebbington, A. 2005. The Ability of A-level Students to Name Plants. *Journal of Biological Education*. 39(2): 62–67.
- Berényi A. 2015. Ami kimarad a családgondozásból. A túlzott internethasználat mint új kihívás. 2015. évi gyermekjóléti tanácskozás a jelzőrendszeri tagok részvételével. Debrecen, 2015. március 18.
- Boros J.–Györke J.–Pásztorné Stokker E.–Szabó Zs. K. 2018. *A 2014-ben végrehajtott Európai lakossági egészségfelmérés eredményei*. http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/elef/elef2014_osszefoglalo.pdf (letöltve: 2018.11.20.)
- Clements, R. 2004. An Investigation of the State of Outdoor Play. *Contemporary Issues in Early Childhood*. 5(1): 68–80.
- Dúll A. 2006. Verbális adatszerzési technikák: interjú. In: Szokolszky Á. (szerk.): *Kutatómunka a pszichológiában: gyakorlatok*. Budapest: Bölcsész Konzorcium, 77–79.
- Faber-Taylor, A.–Kuo, F.–Sullivan, W. 2001. Coping with ADD: the surprising connection to green play settings. *Environment and Behavior*. 33: 54–77.
- Gál A. 2008. A lakosság egészségtudatossága és szabadidő-sportolási szokásai. In: Földesiné Szabó Gy.–Gál A.–Dóczy T. (szerk.): *Társadalmi Riport a Sportról*. Budapest: Önkormányzati Minisztérium Sport Szakállamtitkársága és Magyar Sporttudományi Társaság, 9–39.
- Guthold, R. 2018. Worldwide trends in insufficient physical activity from 2001 to 2016: a pooled analysis of 358 population-based surveys with 1·9 million participants. *The Lancet*. 6(10): 1077–1086.
- Gyömbér N.–Kovács K.–Ruzits É. 2016. *Gyereklélek sportcipőben*. Budapest: Noran Libro.
- Hartmann-Tews I. 2006. Social stratification in sport and sport policy in the European Union. *European Journal for Sport and Society*. 3(2): 109–124.
- König-Görögh D.–Bárdi Á.–Gyimóthy G. 2022. Több mint tábor, szülői nézet. In: Makkos A. – Kecskés P.–Boldizsár B. (szerk.): *A múltból táplálkozó jövő – hagyomány és fejlődés. XXV. Apáczai-napok Tudományos Konferencia tanulmánykötete*. Győr: Széchenyi István Egyetem Apáczai Csere János Kar, 407–416.
- Lehoczky J. 1999. *Iskola a természetben avagy a környezeti nevelés gyakorlata*. Budapest: Raabe Klett Könyvkiadó.
- Lengyelne Molnár T.–Tóvári J. 2001. *Kutatásmódszertan*. Eger: Eszterházy Károly Főiskola.
- Louv, R. 2008. *Last Child in the Woods: Saving our Children from Nature Deficit Disorder*. Chapel Hill: Algonquin Books.
- Majoros P. 2004. *A kutatásmódszertan alapjai*. Budapest: Perfekt Kiadó.
- Perényi Sz. 2010. The relation between sport participation and the value preferences of Hungarian youth. *Sport in Society*. 13(6): 984–1000.
- Perényi Sz. 2011. Sportolási esélyek és változástrendek. In: Bauer B.–Szabó A. (szerk.): *Arctalan (?) Nemzedék*. Budapest: Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet, 159–184.

- Révész Gy. (szerk.) 2015. *Vándortáborozás – Mozgalompedagógiai füzetek 9.* Budapest: Trencsényi László.
- Scheerder, J.–Vanreusel, B.–Taks, M. 2005. Stratification patterns of active sport involvement among adults, social change and persistence. *International Review for the Sociology of Sport*. 40(2): 139–162.
- Szabó L. 2008. *A városi természet értékelése a Terézvárosban.* Budapest: Lélegzet Alapítvány.
- Varga A.–Neumayer É. 2019. Iskolai tehetséggondozás a természetben – egy pedagógus-továbbképzés tanulságai. *XXI. Országos Közoktatási Szakértői Konferencia.*
- Victor A. 2003. A környezeti nevelés rendszere. In: Sallai B. R. (szerk.): *Zöldszemmel – Ötlettár környezeti neveléshez.* Túrkeve: "Nimfea" Természetvédelmi Egyesület, 10–33.
- Wells, N. M.–Lekies, K. S. 2006. Nature and the Life Course: Pathways from Childhood Nature Experiences to Adult Environmentalism. *Children, Youth and Environments*. 16(1): 1–24.